

Stanisław Rakusa-Suszczewski

Polska Akademia Nauk
Zakład Biologii Antarktyki
02-141 Warszawa, ul. Ustrzycka 10

20 LAT OD ZAŁOŻENIA STACJI im. H. ARCTOWSKIEGO W ANTARKTYCE

W 1995 roku minęło 20 lat od wypłynięcia Pierwszej Polskiej Samodzielnej Naukowej Ekspedycji Morskiej do Antarktyki na statkach r/v „Profesor Siedlecki” i m/t „Tazar” zorganizowanej przez Instytut Ekologii Polskiej Akademii Nauk i Morski Instytut Rybacki.

Wyniki tej wyprawy, mające znaczenie dla rybołówstwa, a także jej polityczne następstwa, między innymi przyjęcie nas do wąskiego grona 12 państw Układu Antarktycznego, dały podstawę do decyzji rządowych i Uchwał Rady Ministrów o kontynuacji polskiej działalności w Antarktyce. Zagwarantowało to środki finansowe na badania naukowe, budowę stacji im. Henryka Arctowskiego w Antarktyce i ponowne uruchomienie stacji Hornsund w Arktyce. Działania środowiska biologów przy Polskiej Akademii Nauk były w tym okresie inicjatywne.

W chwili obecnej do rządowej organizacji państw Układu Antarktycznego należy już 28 państw, a członkami Komitetu Naukowego Badań Antarktyki (SCAR) jest ponad 30. Polska jest również członkiem Konwencji o Ochronie Zasobów Żywych Antarktyki (CCAMLR). Polska Akademia Nauk jest członkiem Europejskiej Fundacji Naukowej i ma swoich przedstawicieli w Radzie Badań Morskich i Polarnych i paru innych organizacjach skupiających badaczy polarnych.

W roku 1995 wyruszyła XX Wyprawa na stację Henryka Arctowskiego organizowana przez Zakład Biologii Antarktyki Polskiej Akademii Nauk. Kierował nią dr hab. Adam Barcikowski z Uniwersytetu Toruńskiego. Wyprawa ta powróci w 1997 roku, na który przypada jubileusz 100-lecia udziału Polaków w ekspedycji „Belgica”.

Na stacji im. Henryka Arctowskiego od czasu jej założenia w 1977 roku, w sumie przebywało ponad 1000 Polaków, w tym 316 zimowało i prowadziło badania naukowe w cyklu całorocznym. W wyprawach Polskiej Akademii Nauk uczestniczyli naukowcy ze wszystkich polskich Uniwersytetów, wielu placówek PAN i instytutów resortowych.

Miarą pracy w ramach programu badań prowadzonych w Antarktyce jest ponad 37 prac magisterskich wykonanych na Wyższych Uczelniach, 15 prac doktorskich i 11 habilitacji oraz 6 tytułów profesorskich uzyskanych w wyniku zainteresowania naukowców tematyką badawczą. Tylko z zakresu nauk biologicznych opublikowano ponad 300 prac, w tym kilkadziesiąt w pismach za-

granicznych. Drugie tyle dotyczyło wyników badań z zakresu geologii, paleobiologii i innych dyscyplin nauk o ziemi.

Na stacji im. H. Arctowskiego przebywało również kilkudziesięciu współpracujących z nami naukowców z takich krajów, jak: Argentyna, Chile, Belgia, Brazylia, Czechy, Hiszpania, Holandia, Niemcy, Nowa Zelandia, Peru, Rosja, USA. Ta współpraca owocowała wspólnymi badaniami umacniając naszą pozycję w międzynarodowym środowisku naukowym, owocowała również wielokrotnie udzielanym nam logistycznym wsparciem i była rekompensowana finansowo.

Trzykrotnie pomagaliśmy innym krajom włączyć się do grona państw Układu Antarktycznego (były to: Brazylia, Hiszpania i Holandia) i współpracujemy z nimi ku obopólnym korzyściom. Aktualnie współpracujemy z czeskimi botanikami i meteorologami oraz Aglikami z Instytutu Roberta Scotta w Cambridge we wspólnym brytyjsko-polskim projekcie badawczym. Wpływ turystyki na środowisko przyrodnicze jest również przedmiotem naszych zainteresowań

Tabela 1. Liczba uczestników i nazwiska kierowników 20 wypraw na stację im. H. Arctowskiego w Antarktyce

Rok zimowania	Wyprawa	Liczba uczestników		Kierownik
		latem	zimą	
1977	I	54	19	Jersak Józef (+)
1978	II	53	19	Zalewski Maciej
1979	III	54	21	Rembiszewski Maciej
1980	IV	40	20	Moczydłowski Eugeniusz
1981	V	21	19	Rościszewski Lech
1982	VI	0	9	Wróblewski Ryszard
1983	VII	0	13	Zdanowski Marek
1984	VIII	6	14	Stępnik Ryszard
1985	IX	1	18	Wojciechowski Tadeusz
1986	X	7	17	Końkowski Edward
1987	XI	10	20	Wiśniewski Rajmund
1988	XII	20	20	Presler Piotr
1989	XIII	0	20	Gurgul Henryk
1990	XIV	8	15	Madejski Paweł
1991	XV	4	12	Gonera Przemysław
1992	XVI	4	11	Olech Maria
1993	XVII	1	12	Kittel Wojciech
1994	XVIII	6	12	Bart Wojciech
1995	XIX	1	12	Makowski Krzysztof
1996	XX	4	13	Barcikowski Adam
1997	XXI	Kittel Wojciech

naukowych. Rokrocznie w sezonie letnim przyplývają tu dziesiątki statków turystycznych. Na wyspie King George pracuje 11 stacji badawczych. Tematyka związana z ochroną przyrody Antarktyki dominuje w zainteresowaniach naukowców i menażerów nauki i polityków podejmujących decyzje o działalności w Antarktyce. Duże znaczenie dla propagandy nauki i polskiej działalności ma również fakt, że ta polska placówka ze względu na swoje położenie i atrakcyjność jest odwiedzana przez tysiące turystów z całego świata.

Stacja im. Henryka Arctowskiego jest średniej wielkości. Podczas sezonu letniego może przyjąć 50, zimą zaś 20 osób. W chwili obecnej personel stacji liczy 13 + 1 osób. Środki finansowe w wysokości wystraczającej na podtrzymanie działalności tej placówki naukowej Polskiej Akademii Nauk przyznaje Komitet Badań Naukowych w myśl obowiązującej Uchwały Rządowej w sprawie badań polarnych w Antarktyce i Arktyce.

Jan Marcin Węstawski

Instytut Oceanologii PAN

Zakład Ekologii Morza

81-967 Sopot, ul. Powstańców Warszawy 55

JUBILEUSZ ARKTYCZNY „OCEANII”

R/v „Oceania” zbudowana w 1986 r., po raz pierwszy przekroczyła Północne Koło Polarne w sierpniu 1986 r. w rekonesansowym rejsie wprowadzającym IO PAN do międzynarodowego programu Greenland Sea Project. Kierownikiem rejsu był *dr Jacek Wyrwiński*. W latach 1987–1990 rejsy odbywały się na ustalonych poligonach badawczych pomiędzy Nordkappem a południowym Spitsbergenem pod kierownictwem *dra Ryszarda Siweckiego*. Po rocznej przerwie w 1992 r. „Oceania” rozpoczęła kolejną serię rejsów polarnych (1992, 1993, 1994, 1995) kontynuując program Greenland Sea Project, wzbogacony o badania procesów fizycznych zachodzących na froncie polarnym na Morzu Grenlandzkim oraz badania fiordów Spitsbergenu. Kierownikiem tej serii rejsów był mgr Waldemar Walczowski. Dziesiąty rejs odbył się w lipcu 1996 r., wprowadzając polskich badaczy do nowych programów międzynarodowych ACSYS (Arctic Climate System Study) oraz BIODAFF (Biodiversity and Fluxes of Arctic Glaciated Fjords). W czasie dziesięciu rejsów arktycznych na „Oceanii” pracowało ponad 150 naukowców, w tym współpracownicy IO PAN z Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Łódzkiego, Instytutu Geofizyki PAN oraz naukowcy z Rosji, Norwegii, Holandii i Czech.